

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

10. BROJ | LISTOPAD 2018.

TEMA BROJA

Konzervativna revolucija

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

Listopad, 2018. godine

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

NAKLADNIK

Udruga „Obnova“

ZA NAKLADNIKA

Marko Paradžik

UREDNIŠTVO

Davor Dijanović, Marin Sabolović

GLAVNI UREDNIK RUBRIKE „UMJETNOST“

Ante Brešić Mikulić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Marko Paradžik

TAJNICA UREDNIŠTVA

Nikolina Rodić

LEKTURA

Tihana Pšenko Miloš

RECENZENTI

FOTOGRAFIJE UZ ČLANKE VEZANE ZA TEMU BROJA

Marko Paradžik i Janja Hrkač Paradžik

GRAFIČKI DIZAJN, PRIJELOM I PRIPREMA ZA TISAK

Brandiac

TISAK

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

MREŽNE STRANICE

www.obnova.com.hr

E-MAIL

casopis.obnova@gmail.com

DAVOR DIJANOVIĆ

davor.dijanovic@gmail.com

MARKO PARADŽIK, MAG. IUR.

theodorospara@gmail.com

IVAN DADIĆ, UNIV. BACC. ING. NAUT

dada128@hotmail.com

TIHANA PŠENKO MILOŠ, MAG. EDUC. CROAT., MAG., MAG. COMM.

tihana158@gmail.com

MARKO MUSTIĆ, STUDENT SOCIOLOGIJE

marko.mustic@gmail.com

NIKOLINA RODIĆ, STUDENTICA EKONOMIJE

rodicnikolina@hotmail.com

DINO LJUBIĆ, STUDENT POMORSKOG FAKULTETA U SPLITU

uvelavristina@hotmail.com

PETAR ČUJO, MAG. ART

cujo.petar@gmail.com

MARIO TOMAS, MAG. HIST

mariotms1@gmail.com

EDIN MUFTIĆ, MAG. HIST

eddin.muftic@gmail.com

TIHOMIR VUK, MAG. HIST

tvuk26@hotmail.com

LEO MARIĆ, MAG. HIST.

leo.maric91@gmail.com

JOSIP VDOVIĆ, MAG. HIST

josip.vdovic@hotmail.com

ANTONIO KARLOVIĆ, MAGISTAR POLITOLOGIJE

karlovicz202@gmail.com

DRAŽEN STOJANOVIĆ, MAGISTAR TEOLOGIJE

drazen_rama@hotmail.com

FRANJO MATANOVIĆ

franjomatanovic@gmail.com

Sadržaj

MARKO PARADŽIK

Razgovor s odvjetnikom Krešimirom Planinićem 8

MARKO PARADŽIK

Carl Schmitt - Uvod u osnove filozofije prava konzervativne revolucije 16

DAVOR DIJANOVIĆ

Razgovor s Matom Mijićem 32

Tema broja

MARIO TOMAS

Evola i Jünger, tradicionalistička kritika 40

DINO LJUBIĆ

Razgovor s Karlom Starčevićem 51

LEO MARIĆ

Konzervativizam i revolucija u političkoj misli Josepha de Maistrea 56

NIKOLINA RODIĆ

Razgovor s Tanjom Trošelj Miočević 64

MARKO PARADŽIK

Prikaz knjige "Hrvati pod KOS-ovim krilom (završni račun Haaškog suda)" 72

TIHOMIR VUK

Djelovanje kardinala Alojzija Stepinca tijekom Drugog svjetskog rata 76

Razno

EDIN MUFTIĆ

Abdul-Malik i Kupola na stijeni – Razgradnja jednog mita 86

IVAN DADIĆ (DADO DADA)

Poganstvo i gospodin Lowes Dickinson (prijevod) 94

Umjetnost	PETAR ČUJO Prikaz likovnog umjetnika (kiparstvo) 102
	EDIN MUFTIĆ Mahmud Darviš, <i>Faze Anat</i> 104
	MARKO PARADŽIĆ Recenzija predstave <i>Tko je ubio Zvonka Bušića</i> 111
<hr/>	
Književnost	KALIOPA A. B. Šimiću 118
	ANTONIO KARLOVIĆ Moć dugih noževa, Njemačka, Wagner, Marija nakon raspeća, On, Patetika 119
	JOSIP VIDOVIĆ Kapljica, Pjena 129
	DRAŽEN STOJANOVIĆ Stanodavac praznine 131
	FRANJO MATANOVIĆ Nenormalna normalnost, U boli ranjeni, Jedna jednakost koja postoji je, Sljedbenik religije Seks, Drugs & Rock'N'Roll, Seksualna religija, O Hendrixu i drugim stvarčicama, Crvene i crne marame 132
	MARKO MUSTIĆ Ugodan razgovor (kratka priča) 138
MARKO PARADŽIĆ Odžak (kratka priča) 150	

Djelovanje kardinala Alojzija Stepinca tijekom Drugoga svjetskoga rata

AUTOR:

Tihomir Vuk¹

Pregledni članak | Rukopis zaprimljen: 15.2.2018 | Rukopis prihvaćen za tisak: 10.04.2018.

SAŽETAK

Zagrebački je kardinal Alojzije Stepinac uz papu Ivana Pavla II. najpopularnija crkvena ličnost među hrvatskim vjernicima. Upravo ga je potonji proglasio blaženim 1998. godine u Mariji Bistrici ispred pola milijuna ljudi. Stepinac je zagrebačkim nadbiskupom postao 1937. godine. Zanimljivo je da je u isto vrijeme njegov najveći politički protivnik, Josip Broz Tito, postao glavni tajnik Komunističke partije Jugoslavije. Jedini hrvatski crkveni velikodostojnik koji se popeo na Triglav, najviši vrh zemlje kojom je vladao Tito, bio je upravo Stepinac. Podijeljena su mišljenja o ovom čovjeku. Za Hrvate on je osoba koja je spašavala živote, a za Srbe osoba koja je podupirala i sudjelovala u ustaškim zločinima. Odakle toliko suprotnosti o Stepincu? Zasluguje li on titulu blaženika i potencijalnoga sveca, ili je ratni zločinac? U ovome radu, kao profesor povijesti, razmotrit ću njegovo djelovanje tijekom Drugoga svjetskoga rata i odgovoriti na ovo pitanje. Napominjem da se Stepinčev životopis može pronaći u mojem završnom radu „Alojzije Stepinac u očima povjesničara s naglaskom na njegovo djelovanje u Drugom svjetskom ratu.“

Ključne riječi: *Alojzije Stepinac, Nezavisna Država Hrvatska, ustaški režim*

1. Uvod

Razmatrajući djelovanje Alojzija Stepinca tijekom Drugoga svjetskoga rata, čitatelj mora imati na umu dvije ključne stvari. Prva je ta što je Stepinac obavljao dužnost

---

1 mag. educ. hist., nastavnik povijesti u Gimnaziji Sesvete, e-mail: tvuk26@hotmail.com

zagrebačkoga nadbiskupa, a druga je što je za vrijeme ratnih sukoba osnovana Nezavisna Država Hrvatska. Ova se tvorevina u javnosti smatra zločinačkom jer je bila usko vezana uz nacističku Njemačku i fašističku Italiju i zbog toga se politički akteri koji su djelovali u njoj i smatraju zločincima. Kako je Stepinac tada bio prvi čovjek Crkve u Hrvata, razumljivo je da su mnoge oči bile uprte u njegovo djelovanje. Cilj je ovoga rada na temelju dokumenata i rekonstrukcije događaja objasniti kako je Stepinac postupao tijekom najvećega sukoba u povijesti čovječanstva i zaslužuje li biti proglašen svetim, ili je zaista ratni zločinac. Temeljit ću se isključivo na razdoblju Drugoga svjetskoga rata jer je daljnji sukob s komunističkim režimom i montirani proces protiv njega jedna druga tema.

2. Uspostava Nezavisne Države Hrvatske

Šest dana nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske (u nastavku NDH), Stepinac se susreo s Antom Pavelićem. Taj je susret protumačen kardinalovim negativnim potezom i pozdravljanjem ustaškoga režima. Prema povijesnim izvorima, trajao je 12 minuta. Povjesničar Hrvoje Matković tvrdi kako taj događaj nije bio ništa neuobičajeno jer je Katolička Crkva redovito komunicirala s onima koji stvarno imaju vlast na određenom području radi svoje pastoralne misije i zaštite vjernika. To dokazuje i činjenica da je Stepinac od nove vlasti tražio slobodu djelovanja. Ponio se u tradiciji katoličkih odnosa prema vlasti i prihvatio ju je kao realnost. Prema tome, posjet zagrebačkoga nadbiskupa nositeljima nove vlasti nije značio da je Katolička Crkva iznijela mišljenje o toj vlasti. Dakle, Stepinac time što se sastao s Pavelićem nije iznio pozitivno mišljenje o ustaškom djelovanju, nego je samo obavio svoju dužnost zagrebačkoga nadbiskupa.

Ubrzo je objavio „Okružnicu časnome kleru nadbiskupije zagrebačke“, poslanicu kojom se obratio katoličkim svećenicima u NDH. U njoj izlaže da je zadaća novoosnovane države promicanje i zaštita kako duhovnih tako i zemaljskih vrijednosti. I u njoj traži slobodu djelovanja Katoličke Crkve. To je izrekao ovim riječima:

„...očekujemo da će Crkva u uskrsnoj Državi Hrvatskoj moći u punoj slobodi naviještati neoborive principe vječne Istine i Pravde.“² Riječ „uskrsla“ probudila je duhove među Stepinčevim kritičarima. Oni smatraju da je Stepinac njome ipak iz-

2 Hrvoje Matković, *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, (2002), 126.

razio pozitivno mišljenje o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Naime, za vrijeme Kraljevine Jugoslavije Hrvati su težili za samostalnošću. Među njima je bio i Stepinac, i zato su osnivanje NDH u početku uistinu i dočekali pozitivno. Istina je da je NDH bila podložna Njemačkoj i Italiji te se zbog povijesnih ratnih okolnosti našla u suradnji s njima, no to ne znači da su svi akteri iz njezinoga vremena bili zločinci. Ako želimo o nekome donijeti mišljenje, najprije moramo proučiti kako je ta osoba postupala za vrijeme ratnih zbivanja. U nastavku rada osvrnut ću se upravo na to kako je postupao Stepinac i je li išao putem zločina ili svetosti.

3. Postupci Alojzija Stepinca za vrijeme NDH

Zbog činjenice da je Nezavisna Država Hrvatska bila podložna nacističkom Trećem Reichu i fašističkoj Italiji, morala je izvršavati direktive koje su joj zadavale ove dvije sile. Uostalom, hrvatska je državna tvorevina u vrijeme Drugoga svjetskoga rata i nastala uz Hitlerovu intervenciju. Hitler je sam rekao „da ga je najnovija povijest učinila nehوتيčnim instrumentom oslobođenja Hrvatske.“³ Svoje pozicije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj Treći Reich osiguravao je vojnom prisutnošću te obavještajnim službama i njihovim opsežnim aparatom, a na cijelom teritoriju nove države primjenjivani su zakoni Trećega Reicha. Mnogi od tih zakona odnosili su se na nacionalnu i rasnu netrpeljivost. Narodi koji su bili najizloženiji napadima tih novodonesenih zakona bili su Srbi, Židovi i Romi. Uzimajući u obzir povijesne okolnosti, ustaška organizacija izravno je nastala kao reakcija na srpsku četničku hegemoniju u Kraljevini Jugoslaviji i zbog toga su velikosrpski zagovornici, četnici, i bili najveći ustaški protivnici. Netrpeljivost prema Židovima i Romima također je postojala i prije uspostave novoosnovane države, ali porasla je utjecajem nacizma jer je Hitler u Trećem Reichu provodio rasističku politiku kojom je želio stvoriti čistu arijsku rasu. Tako je i Pavelić hrvatski teritorij htio učiniti isključivo zemljom Hrvata. Osim zakona, osnovani su i koncentracijski logori po uzoru na nacističke logore. Ustaški režim tako je odmah započeo s identičnom politikom koju je vodio i Hitler, likvidacijom pripadnika Židova i Roma. Sve ovo što sam naveo potvrđuje Pavelićev citat: „Hrvatska država bit će uređena na osnovama tradicija hrvatskoga naroda i na najmodernijim načelima, koja su kod naših velikih prijatelja i saveznika pokazala da su u današnje vrijeme u stanju stvoriti red, dati rada, pribaviti kruha i ispostaviti

---

3 Matković, *Povijest*, 171.

normalan život.⁴⁴

Možemo uočiti kako ustaški poglavnik izjavljuje da će politika NDH biti usko vezana uz politiku njemačkoga nacionalsocijalizma i talijanskoga fašizma.

Kako je Katolička Crkva na hrvatskom prostoru imala određeni utjecaj, a na njezinom je čelu bio Alojzije Stepinac, nameće se pitanje kako se on odnosio prema ovakvoj politici Nezavisne Države Hrvatske. Ona je postojala od 10. travnja 1941. do 7. svibnja 1945. kada je kapitulirao i Treći Reich. Upravo je Stepinčevo djelovanje u tom razdoblju najveći spor između povjesničara, klerika, ali i pučanstva općenito u razmatranju njegova životopisa. Ovo su stavovi nekih ljudi vezanih upravo uz ovo pitanje. Povjesničar Ivo Goldsteinu svojoj knjizi „Holokaust u Zagrebu“ tvrdi kako postoji dokumentacija u kojoj se može pročitati da je Stepinac pisao Paveliću kako je čuo da se Židove deportira u logore, ali nije reagirao protiv deportacije. Tražio je samo da se ona izmijeni. Zahtijevao je, recimo, da se ne provodi u prenatrpanim vagonima, da se zaliječe bolesnici i da im se omogući davanje hrane.⁴⁵ Za razliku od Ive Goldsteina, jedan drugi hrvatski povjesničar, Ivo Banac, Stepinčevo je djelovanje u razdoblju Nezavisne Države Hrvatske u emisiji Hrvatske radiotelevizije „Otvoreno“ ocijenio pozitivnim: „Stepinčevo protivljenje fašizmu bilo je izraženo jer je osuđivao rasizam, nasilje i institucije režima poput Jasenovca“⁴⁶, kao i svećenik i sveučilišni profesor Adalbert Rebić koji je tada izjavio: „Kada se pojavila NDH, u prvih mjesec dana nije se znalo kojim će to putem krenuti. Stepinac je već u srpnju 1941. godine osudio režim proganjanja nekih Srba. Tada se jedva bilo tko usudio dignuti takav glas. On je prosvjedovao protiv ustaša, Pavelića te nacističkoga progona. Treba gledati kontekst u kojem se to zbivalo.“⁴⁷

Kako bismo sami mogli donijeti sud o Stepinčevu djelovanju, moramo nastaviti s razmatranjem njegovih poteza. Pozitivna ili negativna mišljenja pojedinaca koje sam naveo bezvrijedna su ako nisu utemeljena na povijesnim činjenicama, a one su takve da govore u prilog tome da Stepinac nije zločinac i da nije podržavao ustaški režim. To je vidljivo već od svibnja 1941. godine, dakle tek mjesec dana od proglašen-

44 Matković, *Povijest*, 175.

45 Ivo Goldstein, Slavko Goldstein, *Holokaust u Zagrebu*, (2001), 569.

46 Ivo Banac, emisija „Otvoreno“, tema: Stepinčevo, gosti: Ivo Banac, Ivo Goldstein, Adalbert Rebić, Petar Strčić, Ivan Miklenić, Hrvatska radiotelevizija, 10. 2. 2010.

47 Adalbert Rebić, emisija „Otvoreno“, tema: Stepinčevo, gosti: „Otvoreno“, Hrvatska radiotelevizija, 10. 2. 2010.

ja NDH. Nakon što je cenzuriran jedan od članaka u Katoličkom listu, Stepinac je 15. svibnja 1941. godine pisao tadašnjem ministru bogoštovlja i nastave Mili Budaku glede cenzure toga članka, ali i takvih postupaka općenito: „...beogradska cenzura nije bila ovako žučljiva prema nama kao Hrvatski novinski ured.“⁸ Iz ovoga citata vidimo da je Stepinac čak imao lošije mišljenje o cenzuri u NDH nego u Kraljevini Jugoslaviji, a to nikako ne ide u prilog zagovarateljima tvrdnje da je bio sklon ustaškom režimu. Osim toga, pisao je i Milovanu Žaniću, predsjedniku povjerenstva pri poglavniku, i potužio se da Katoličku Crkvu nitko ne pita za stajalište pri donošenju zakona koji se tiču ljudske savjesti i moralnoga djelovanja.

Stvarao se sve veći jaz između ustaša i Stepinca. Sam je Pavelić predstavnicima Trećega Reicha rekao da Nezavisna Država Hrvatska ima problema s višom crkvenom hijerarhijom na čelu sa Stepincem, a nacistički zapovjednik Heinrich Himmler izjavio je da je zagrebački nadbiskup „čovjek Vatikana i nepouzdan“⁹ te da bi na nje ga trebalo pripaziti. Stepinac je i javno kritizirao ustaške postupke, što je smetalo vlastima jer je tako građane još više privlačio uz Katoličku Crkvu, a udaljavao od njih. Na blagdan Krista Kralja, 26. listopada 1941., u svojoj je propovijedi kritizirao ideologije nacizma, fašizma, militarizma i komunizma i izjavio da one propovijedaju mržnju prema čovjeku.¹⁰ Kako je Nezavisna Država Hrvatska bila povezana upravo s nacizmom i fašizmom, ustaški čelnici osjetili su se prozvanima zbog tih njegovih riječi. Između ostaloga, Stepinac je tada govorio: „U ovih zadnjih nekoliko decenija uspjele su razne bezbožne teorije i ideologije tako zatrovati svijet da je mržnja postala reč bi glavnim pokretalom sviju ljudskih čina. Pogibelj je da i oni, koji se diče katoličkim imenom, da ne rečem čak i duhovnim pozivom, postanu žrtvom strasti mržnje i zaborave na zakon koji je najljepša karakteristika kršćanstva, zakon ljubavi...“¹¹

Iz svega pročitanaoga, možemo zaključiti kako je zagrebački kardinal osudio ustaški režim i ne postoje argumenti koji bi mu prilijepili etiketu zločinca. To ću potvrditi i nastavkom rada u kojem ću iznijeti kako je Stepinac postupao prema Srbima, Židovima i Romima tijekom Drugoga svjetskoga rata.

8 Jure Krišto, *Sukob simbola: Politika, vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, (2001), 74.

9 Krišto, *Sukob*, 75.

10 Katolički list 92/1941, br. 43, 31. listopada, 501–502.

11 Krišto, *Sukob*, 76.

4. Odnos prema Srbima, Židovima i Romima

Ono zbog čega je Pavelić ipak najviše zamjerao Stepincu jest njegovo uplitanje u samu srž ustaških postupaka, represivnu politiku prema Srbima, Židovima i Romima i svim protivnicima ustaškoga režima. Srbi su činili trećinu stanovništva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Neke od metoda kojima se služio ustaški režim u rješavanju srpskoga pitanja su vjerski prijelazi, Hrvatska pravoslavna crkva i logori. Stepinčev stav o pitanju vjerskih prijelaza čitamo iz njegovih riječi: „Kada dođu k vama osobe židovske ili pravoslavne vjeroispovijesti, koje se nalaze u smrtnoj opasnosti, pa zažele konvertirati na katolicizam, primite ih, da spasite ljudske živote. Ne zahtijevajte od njih nikakvo specijalno vjersko znanje, jer pravoslavni su kršćani kao i mi, a židovska je vjera ona iz koje kršćanstvo vuče svoje korijene. Uloga je i zadaća kršćana u prvom redu spasiti ljude. Kada prođe ovo vrijeme ludila i divljaštva, ostat će u našoj Crkvi oni koji budu konvertirali zbog uvjerenja, dok će se ostali, kada opasnost prijeđe, vratiti u svoje“.¹² Vidimo kako je Stepinac bio tolerantan prema pravoslavcima i prema Židovima, i da je vrijeme NDH i ratnih zbivanja nazvao vremenom ludila i divljaštva.

Povjesničar Jure Krišto u svojoj knjizi „Sukob simbola – Politika, vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj“ iznio je više mišljenja zašto je osnovana Hrvatska pravoslavna crkva. „Neki tvrde da je Srpska pravoslavna crkva nastojala oko uspostave Hrvatske pravoslavne crkve kao privremenoga rješenja kako bi se spasilo što više srpskoga stanovništva, neki da je Pavelić jednostavno tvrdio da u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ne može biti Srpske pravoslavne crkve, a neki da je sam Alojzije Stepinac predlagao poglavniku osnivanje Hrvatske pravoslavne crkve kao najefikasnije sredstvo smirivanja hrvatskih Srba.“¹³

Osim vjerskih prijelaza i osnivanja Hrvatske pravoslavne crkve, ustaše su i fizički likvidirali Srbe. Po uzoru na najveći logor Trećega Reicha, Auschwitz, u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj djelovao je logor Jasenovac. Kada su ustaše u Glini, gradu uz istoimenu rijeku između Zrinske gore u Pokuplja, 13. srpnja 1941. godine ubili 260 Srba, Stepinac je idućí dan Paveliću poslao pismo: „Ovaj čas primio sam vijest da su ustaše u Glini postrijeljali bez suda i istrage 260 Srba. Ja znam da su Srbi počinili

¹² Krišto, *Sukob*, 189.

¹³ Krišto, *Sukob*, 248.

teških zločina u našoj domovini u ovih dvadeset godina vladanja. Ali smatram ipak svojom biskupskom dužnošću da podignem svoj glas i kažem da ovo po političkom moralu nije dozvoljeno, pa Vas molim da poduzmete najhitnije mjere, na cijelom teritoriju Nezavisne Države Hrvatske, da se ne ubije nijedan Srbin, ako mu se ne dokaže krivnja radi koje je zaslužio smrt. Inače ne možemo računati na blagoslov neba, bez kojega moramo propasti.¹⁴ Osim toga, Stepinac je ponovno pisao Paveliću 24. veljače 1943. i osudio postojanje logora u Jasenovcu: „Ovo je sramotna ljaga i zločin, koji vapije u nebo osvetom, kao što je sramotna ljaga čitavi Jasenovac za Nezavisnu Državu Hrvatsku. Poglavniče! Što se mene kao svećenika i biskupa tiče, ja velim s Kristom na križu – ‘Oče, oprosti im jer ne znaju što čine!’ Ali čitava javnost, a napose rodbina ubijenih, traži zadovoljštinu, odštetu, izvođenje krvnika pred sud. Oni su najveća nesreća Hrvatske!¹⁵ Ovo su dva citata koja pokazuju da je Stepinac bio vrlo kritičan prema Pavelićevom režimu.

Međutim, postoji jedan citat koji je uzburkao duhove. On se nalazi u dijelu pisma koje je Stepinac poslao Paveliću 21. srpnja 1941.: „Slobodan sam da spomenem i neke pojedinačne stvari u smjeru ublažavanja postupka: a) da se upućivanje u logore vrši na taj način da im bude omogućeno da sprema najnužnije stvari, da mogu urediti svoje najhitnije obveze i prema obitelji i prema službi, b) da se otpremanje ne vrši u prenatrpanim plombiranim vagonima, naročito ne na udaljena mjesta, c) da se interniranim daje dovoljno hrane, d) da se bolesnima omogući liječnička njega, e) da se dozvoli otpremanje najnužnije hrane i omogući dopisivanje s obitelji.¹⁶ Kako protumačiti ovaj citat? Godine 1943. zagrebački nadbiskup Jasenovac naziva „sramotnom ljagom“, ali dvije godine prije nije osudio deportiranje ljudi u logore nego je samo bio za ublažavanje postupaka. Nalazi li se ovdje nepobitan dokaz da je Stepinac ipak mogao učiniti više da spasi ljude? Odgovor je ne. Stepinac je bio hrabar, ali je bio i razborit. Znao je da se za vrijeme rata čine zločini i da, između ostaloga, postoje logori. Da je kojim slučajem bio agresivniji prema režimu, pitanje je bi li uopće išta uspio napraviti i spasiti ili bi ga već ranije likvidirali.

Zagrebački nadbiskup pomagao je i Židovima tijekom Drugoga svjetskoga rata: „Najčešće spominjani hrvatski prelat u pokušajima Katoličke Crkve da zaštititi

14 Jure Krišto, *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska: Dokumenti, knjiga druga*, dokument br.15, (1998), 39–40.

15 Krišto, *Sukob*, 86.

16 Goldstein, *Holokaust*, 569.

Židove bio je zagrebački nadbiskup A. Stepinac. On je primjenjivao razne oblike posredništva i pritisaka kako bi zaštitio barem neke Židove, a najčešće je to činio pismenim ili usmenim obraćenjem najodgovornijim ljudima u državi.¹⁷ Kada je ustaška vlast 22. svibnja 1941. izdala naredbu da Židovi moraju oko ruke nositi traku žute boje, zagrebački nadbiskup taj postupak obilježavanja ljudi ocijenio je kao „žig sramote“, a osobito se zalagao da se zaštite pokršteni Židovi: „Zar će sa žutom trakom oko ruke dolaziti na sv. Misu i pristupiti sv. Pričesti? U ovom ću slučaju ja sam biti prisiljen da židove katoličke vjere upozorim da ne nose te znakove, da ne bude smetnje i senzacije u crkvi.“¹⁸ Osim toga, na molbu židovske zajednice u Zagrebu da pomogne u prebacivanju 200 židovske djece u Italiju, Stepinac je stupio u kontakt s talijanskim vlastima, ali taj pokušaj nije uspio. „Međutim, uspio je pedesetero djece prebaciti u Tursku na molbu Židovske bogoštovne općine u Zagrebu. Također je spasio 58 Židova koji su bili izbačeni iz doma za starije osobe preselivši ih na svoje imanje“¹⁹.

Jedna od onih koja najviše zagovara da je zagrebački nadbiskup nastojao učiniti sve kako bi spasio Židove na prostoru Nezavisne Države Hrvatske jest povjesničarka Esther Gitman. Navodi njegove riječi i kaže da se tijekom cijeloga Drugoga svjetskoga rata suprotstavljao totalitarizmu i antisemitizmu: „Nijemci i ustaše uništili su dušu i tijelo našega naroda. Njihov su krvav posao olakšali oni iz naše sredine koji imaju podmuklo srce. Među tim podmuklima, na našu se sramotu, nalaze katolički svećenici na izoliranim mjestima, koji su kao pojedinci koristili svoje svete halje za izdajničke političke svrhe. Oni nisu više bili ljudi od Boga koji djeluju po ovlasti Crkve. Oni nisu predstavljali ništa i nikoga nego samo vlastite iskvarene želje, nabrušene onim što su njihove bolesne oči vidjele od njemačke moći i slave.“²⁰ Vidimo da Stepinac izričito tvrdi: „Nijemci i ustaše uništili su dušu i tijelo našega naroda.“ Ako za ustaše smatra da su uništili dušu i tijelo naroda, kako je onda mogao zagovarati ustaški režim? Osim toga, kritičan je i prema svećenicima za koje smatra da su skrenuli na krivi put. Esther Gitman tvrdi da je Stepinac pomagao Židovima, ali da to nikada nije bilo na račun njegova vlastita naroda. Osim što je reagirao na prostoru Nezavisne Države Hrvatske, zagrebački nadbiskup širio je vijesti o pos-

17 Krišto, *Sukob*, 272.

18 Krišto, *Sukob*, 275.

19 Esther Gitman, *Kad hrabrost prevlada. Spašavanje i preživljavanje Židova u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941.–1945.*, (2012), 185.

20 Gitman, *Kad*, 166.

tupcima ustaša i izvan njezina teritorija, po Europi i Sjedinjenim Američkim Državama. Tako je njihov režim priskrbio loše ime Hrvatima diljem svijeta. Osim toga, Stepinac je tijekom ratnih godina održavao veze sa Židovskom općinom u Zagrebu i s pojedincima iz drugih židovskih općina. Židovska općina u Zagrebu uspjela se, naime, održati za cijelo vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Gitman zaključuje kako je Stepinac „spasilac“ Židova tijekom Drugoga svjetskoga rata.

Alojzija Stepinca najbolje je opisao Vladko Maček, predsjednik Hrvatske seljačke stranke nakon Stjepana Radića: „Nadbiskup Stepinac nije bio čovjek ispraznih riječi, nego je aktivno pomagao svakoj osobi kad je mogao i koliko je mogao. Nije radio izlike u pogledu toga je li čovjek u potrebi Hrvat ili Srbin, je li katolik ili pravoslavac, je li kršćanin ili nekršćanin. Svi napadi na njega, bili oni proizvodi netočnih, pogrešnih informacija ili zamračena uma, ne mogu promijeniti tu činjenicu.“²¹

Zagrebački nadbiskup, nakon propasti NDH, došao je pod vlast komunista koji će ga na kraju i osuditi i ubiti. Stepinac je njihov režim opisao ovim riječima: „Komunizam je najveći suvremeni neprijatelj Katoličke Crkve, s komunistima se ne može surađivati dok se ne odreknu njihova učenja i njihovih zločina i tako prestanu biti ono što jesu.“²² Vidimo stoga da je osim nacističkoga režima osudio i onaj komunistički.

5. Zaključak

Odgovor na pitanje postavljeno na početku rada, je li Alojzije Stepinac potencijalni svetac ili ratni zločinac, ostavljam na prosudbu čitatelju. Kao povjesničar smatram da se važno držati izvora iz toga vremena, rekonstruirati događaje, utvrditi činjenice i imati na umu okolnosti u kojima se zbivaju događaji koje proučavamo. Stepinac je između ostaloga djelovao tijekom Drugoga svjetskoga rata i uspostave Nezavisne Države Hrvatske, a ta su vremena za sobom donijela vrlo turbulentne povijesne događaje. Zagrebački nadbiskup balansirao je između svih tih zbivanja, a jesu li njegovi postupci bili pozitivni ili negativni, otvoreno je prosudbama. Smatram da su bili pozitivni na temelju svega ovoga što sam iznio u radu.

---

21 Gitman, *Kad*, 193.

22 Gitman, *Kad*, 157.

ABSTRACT

Zagreb cardinal Alojzije Stepinac and Pope John Paul II. are the most popular church personality among croatian catholic. In Maria Bastrica, Pope declared him blessed at 1998. in front of half million people. Stepinac became the Zagreb Archbishop in 1937. the same year his biggest political opponent, Josip Broz Tito became the general secretary of the Communist Party of Yugoslavia. The only high ranked Croat cleric who ever climbed Triglav, the biggest Mountain in Yugoslavia, was Stepinac. There are divided opinion about this man. For Croats, this man saved many lives, but for Serbs, he supported and participated in NDH crimes. Why there are so many contradictions about Stepinac? Does he deserves to be a potential saint, or is he a war criminal? As a history professor, I will try to answer these question.

KeyWords: Alojzije Stepinac, NDH, ustaša's regime